

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

همه سوال های کارشناسی ارشد

علوم تفسیر

(جلد ۲)

۱۳۹۷-۱۴۰۴

پاسخ های تشریحی و راهبردی به مجموعه کامل سوالات آزمون های
کارشناسی ارشد بر اساس تحلیل تطبیقی سوالات و سرفصل های مصوب

تالیف و تدوین

گروه مولفین پردازش

فهرست مطالب

مقدمه

مقدمه تحلیلی

جدول فراوانی موضوعی سوالات

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۳۹۶

تفسیر ۱۹۰

پاسخ‌نامه تفسیر ۱۹۳

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۲۰۵

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۳۹۷

تفسیر ۲۱۱

پاسخ‌نامه تفسیر ۲۱۴

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۲۲۳

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۳۹۸

تفسیر ۲۲۸

پاسخ‌نامه تفسیر ۲۳۱

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۲۴۷

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۳۹۹

تفسیر ۲۵۴

پاسخ‌نامه تفسیر ۲۵۶

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۲۶۴

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۴۰۰

تفسیر ۲۶۸

پاسخ‌نامه تفسیر ۲۷۱

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۲۸۳

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۴۰۱

تفسیر ۲۹۲

پاسخ‌نامه تفسیر ۲۹۴

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون ۳۰۵

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۴۰۲

تفسیر ۳۰۹

پاسخ‌نامه تفسیر ۳۱۲

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۴۰۳

تفسیر ۳۳۰

پاسخ‌نامه تفسیر ۳۳۳

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۴۰۴

تفسیر ۳۵۰

پاسخ‌نامه تفسیر ۳۵۳

پیوست ها ۳۷۷

معرفی اجمالی اساتید، شخصیت‌ها، مفسران، موضوعات تخصصی ۳۷۹

فرهنگ اصطلاحات تخصصی ۳۸۱

نمایه ۳۸۹

فهرست منابع ۳۹۵

شریع‌های زلال در تفسیر قرآن کریم: گام دوم (۱۳۹۷ تا ۱۴۰۴)

حمد و سپاس بی‌کران خالق هستی را که کلامش، قرآن حکیم، اقیانوسی بی‌کران است و توفیق تأویل و تدبر در آن را جز به برگزیدگان عطا نفرمود. درود و سلام بیکران بر مفسر اعظم وحی، پیامبر گرامی اسلام (ص)، و اهل بیت طاهرینش که راسخان در علم و مبینان حقیقی این کلام اعجاز‌آمیز هستند.

اینک، جلد دوم مجموعه سؤالات آزمون کارشناسی ارشد علوم تفسیر (سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۴) پیش روی جویندگان معارف قرآنی قرار گرفته است. این اثر، نه یک بانک سؤالات صرف، بلکه یک منشور روش‌شناسی و تحلیل استدلالی جامع است که برای اولین بار، با درک عمیق از ماهیت تحلیلی آزمون‌های تخصصی، گامی مؤثر در مسیر بلوغ فکری و تخصصی داوطلبان برمی‌دارد.

وجوه تمایز و مزایای انحصاری این مجموعه ارزشمند

ساختار این کتاب، با هدف نهایی کمال آمادگی علمی و روانی مخاطب، طراحی و تدوین گشته است و از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار است:

۱. پاسخننامه جامع با تحلیل سه‌جانبه (روشی منحصر به فرد)

روش پاسخگویی در این مجموعه، یک فرآیند ساده نیست، بلکه یک نظام تحلیل استدلالی کامل است. در مواجهه با هر سؤال، این فرآیند جامع طی شده است:

- تشریح کامل پاسخ صحیح: ابتدا، مبانی و دلایل علمی انتخاب پاسخ صحیح، به‌صورت مستدل و مشروح تبیین گردیده است.
- تحلیل انتقادی گزینه‌های غلط: سپس، علت دقیق غلط بودن و عدم انتخاب گزینه‌های دیگر به‌طور فنی مورد بررسی قرار گرفته است تا داوطلب، مرزهای مفاهیم صحیح و ناصحیح را با قاطعیت تشخیص دهد.
- نکات تکمیلی و تخصصی: در نهایت، نکات کلیدی و اطلاعات تکمیلی مورد نیاز، برگرفته از منابع اصلی، به متن افزوده شده تا دانش داوطلب به سطح مرجعیت برسد.

۲. آموزش تقویتی بر پایه تکرار هوشمندانه (راز نفوذ در حافظه بلندمدت)

ممکن است در ظاهر امر به نظر آید که برخی مطالب کلیدی و مباحث اساسی در سؤالات مختلف تکرار شده‌اند. این ویژگی، کاملاً آگاهانه و با تمسک به جدیدترین شیوه‌های نوین روان‌شناسی آموزشی و اصل «اصرار بر تکرار مطالب مهم» در تدوین کتب درسی است: از آنجا که هر سؤال به‌طور مستقل و کامل در نظر گرفته شده است، تکرار مفاهیم بنیادی، یک تدبیر آموزشی هوشمندانه است. این فرآیند، موجب می‌شود که بنیادی‌ترین قواعد و اصطلاحات (مانند مرزهای تفسیر به رأی یا جایگاه قرآن به قرآن)، در ذهن داوطلب تثبیت شده، مسیر بازیابی اطلاعات تقویت گردد و در شرایط پرفشار آزمون، به آسانی قابل بازیابی باشند.

۳. درسنامه‌های فشرده و نقطه‌زن در پایان هر سال

این مجموعه، با ابداع یک نظام آموزشی مؤثر، در پایان پاسخننامه سؤالات هر سال، درسنامه‌ای جامع و فشرده از تمامی مباحث مطرح شده در همان سال تدوین کرده است. این درسنامه‌ها، به مثابه خلاصه و نقشه راه نهایی، به داوطلب این امکان را می‌دهند که بلافاصله پس از درگیری ذهنی با سؤالات، مطالب را به‌صورت سازماندهی شده و تثبیت‌شده مرور کند.

۴. پیوست‌های غنی: عمق‌بخشی به یادگیری و پژوهش

در انتهای این مجلد، پیوست‌های ارزشمندی گنجانده شده است که فرآیند یادگیری را به کمال می‌رساند:

- معرفی اجمالی اساتید و شخصیت‌ها: این پیوست، به معرفی شخصیت‌ها و مفسرانی می‌پردازد که آراء و دیدگاه‌هایشان در پاسخ‌ها مورد اشاره قرار گرفته و آگاهی از آن‌ها برای تحلیل سؤالات مبنایی حیاتی است.
- واژه‌نامه تخصصی: وجود یک واژه‌نامه تخصصی و غنی، درک اصطلاحات فنی حوزه تفسیر و علوم قرآنی را دقیق‌تر و کامل‌تر می‌سازد.
- فهرست نمایه: نمایه کامل کتاب کمک شایانی به مخاطب در عمق یادگیری و دسترسی سریع به مطالب در طولانی‌مدت خواهد کرد.

امید است که این اثر ارزشمند، به فضل و کرم الهی، کلید فتح قله‌های معرفت قرآنی باشد و گامی مؤثر در مسیر اعتلای پژوهش‌های دینی بردارد.

۱. مقدمه تحلیلی بر روند کلی آزمون (۱۴۰۴-۱۳۹۷)

بخش	تحلیل روند
تحلیل رویکرد طراحان	طراحان سؤال در این دوره، تمرکز خود را از «دانش تفسیری» (دانستن تفسیر آیات) به «دانش تفسیر» (دانستن مبانی، روش‌ها و تاریخ تفسیر) منتقل کرده‌اند. رویکرد غالب، سنجش مبانی و ارزیابی توانایی داوطلب در مقایسه مکاتب است.
بررسی سیر تحول سؤالات	سؤالات به وضوح از حالت حفظی-تاریخی (مانند نام مفسر یا کتاب) به سمت مسائل مفهومی-تحلیلی (مانند تمایز روش تفسیری علامه طباطبایی با شیخ طوسی) و کاربردی (مانند نقش قواعد اصول فقه در استنباط تفسیری) حرکت کرده‌اند.
شناسایی فلسفه آزمون	آزمون دیگر به دنبال سنجش «حافظه» نیست؛ بلکه «قدرت تحلیل»، «توانایی تفکیک دیدگاه‌ها» (به‌ویژه آراء مفسران مرجع شیعه) و «تسلط بر ابزارهای تفسیر» (مانند لغت، نحو و علوم قرآنی) را ارزیابی می‌کند. آزمون به دنبال دانشجویی است که مبانی نظری تفسیر را عمیقاً درک کرده باشد.

۲. شناسایی و اولویت‌بندی مباحث و دروس کلیدی

بر اساس تحلیل آماری (۱۶۰ سؤال در ۸ سال)، اولویت‌های مطالعاتی به شرح زیر است:

فهرست دروس کلیدی (پرتکرار و پراهمیت)

۱. روش‌ها و مکاتب تفسیری (۵۰.۰۰٪): این حوزه به‌تنهایی نیمی از آزمون را تشکیل می‌دهد. تسلط بر آن اولویت مطلق است.
۲. تاریخ تفسیر و شخصیت‌ها (۲۶.۸۸٪): دومین حوزه مهم که بر شناخت مفسران و آثار آنان تمرکز دارد.
۳. ابزارهای فهم و قواعد تطبیقی (۱۶.۸۸٪): شامل نقش ابزارهای جانبی مانند علوم قرآنی، حدیث، لغت و نحو در تفسیر است.
۴. گرایش‌های تخصصی (تطبیقات) (۶.۲۵٪): کمترین فراوانی، مربوط به تحلیل عملی تفاسیر موضوعی یا ترتیبی است.

مشخص کردن «نقاط تمرکز» (Focus Points)

حوزه اصلی	مبحث فرعی کلیدی	نقاط تمرکز (موضوعات ویژه طراحان)
۱. روش‌ها و مکاتب	روش‌های تفسیری	تفسیر قرآن به قرآن (مبانی، پیشگامان، روش علامه طباطبایی). تفسیر اثری (روایی) (حجیت، آسیب‌شناسی، نقش اهل بیت). تفسیر به رأی (تمایز رأی ممدوح و مذموم).
	مکاتب تفسیری	مکتب تفسیری امامیه (ویژگی‌ها و تمایزات). مکاتب متقدم (مکه، مدینه، عراق). مکاتب کلامی (معتزله و اشاعره).
۲. تاریخ و شخصیت‌ها	آراء مفسران مرجع	۱. علامه طباطبایی (المیزان): دیدگاه‌های ایشان در باب تأویل، مبانی تفسیر قرآن به قرآن، و نقد روایات. ۲. شیخ طوسی (النبیان): جایگاه ایشان به عنوان مؤسس مکتب جامع تفسیری شیعه. ۳. طبرسی (مجمع البیان): روش ساختاری و نظام‌مند تفسیر ایشان.
۳. ابزارهای فهم	نقش ابزارها	نقش حدیث (به عنوان مبین، مخصّص، و...) در فرآیند تفسیر. نقش لغت و نحو (حجیت ظواهر، معانی حروف).

۳. تحلیل عمیق سبک و ساختار سؤالات متداول

قالب رایج سؤال	تشریح قالب	ارائه نمونه‌های مفهومی (بدون حل عددی)
مفهومی - مقایسه‌ای (بسیار رایج)	سنجش توانایی داوطلب در تمایز میان دو روش، دو مکتب، یا دو دیدگاه مفسر.	۱. تفاوت اصلی روش تفسیری علامه طباطبایی در <i>المیزان</i> با روش شیخ طوسی در <i>التبیان</i> در استفاده از روایات چیست؟ ۲. وجه تمایز اصلی مکتب تفسیری کوفه (مبتنی بر ابن مسعود) با مکتب مکه (مبتنی بر ابن عباس) کدام است؟
تحلیلی-مبنایی	پرسش از مبانی نظری و فلسفه یک روش یا یک دیدگاه خاص.	۱. بر اساس دیدگاه علامه طباطبایی، تفسیر به رأی مذموم دقیقاً به چه معناست؟ ۲. چرا تفسیر قرآن به قرآن به عنوان کامل‌ترین روش تفسیری شناخته می‌شود؟
کاربردی - تطبیقی	سنجش توانایی استفاده از ابزارهای تفسیر (مانند لغت یا اصول فقه) در فهم یک آیه.	۱. نقش قواعد اصول فقه (مانند عام و خاص) در تفسیر آیات الاحکام چیست؟ ۲. تفاوت معنای لغوی و اصطلاحی «تأویل» و «تفسیر» و کاربرد آن در قرآن چگونه است؟

۴. ارائه نقشه راه و استراتژی مطالعه کاربردی

بخش	ترتیب بهینه مطالعه	بهترین روش مطالعه
مبنایی و ابزارها	۱. ابزارهای فهم و قواعد (۱۷٪): ابتدا باید ابزارها (نقش علوم قرآنی، حدیث، لغت) را شناخت. ۲. تاریخ و طبقات (۲۷٪): آشنایی با سیر تاریخی و شخصیت‌های اصلی (طوسی، طبرسی، علامه).	مطالعه مفهومی و خلاصه‌نویسی: تمرکز بر درک مفاهیم (مانند حجیت ظواهر). روش تطبیقی: یادگیری دیدگاه‌های مفسران (شیخ طوسی، طبرسی، علامه) به صورت مقایسه‌ای.
روش‌ها و مکاتب (هسته اصلی)	۳. روش‌ها و مکاتب تفسیری (۵۰٪): پس از شناخت ابزار و تاریخ، باید وارد مبانی روش‌شناختی (قرآن به قرآن، اثری، عقلی، رأی) شد.	مطالعه تحلیلی-انتقادی: تمرکز بر "چرا" و "چگونه" هر روش. باید بتوانید مبانی تفسیر قرآن به قرآن در <i>المیزان</i> را توضیح دهید.
دوران جمع‌بندی	مرور نهایی	۱. بازیابی اطلاعات (Retrieval Practice): حل مجدد سؤالات ۸ سال گذشته و مراجعه به پاسخ‌های تشریحی (به‌ویژه تحلیل گزینه‌های غلط). ۲. مرور درسنامه‌های فشرده: استفاده از درسنامه‌های انتهای هر سال در کتاب برای مرور سریع مباحث پرتکرار. ۳. تمرکز بر پیوست‌ها: مرور سریع واژه‌نامه تخصصی و پیوست شخصیت‌ها برای تثب
یت نهایی.		

آزمون کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث ۱۳۹۶

تفسیر

۱۵۱. از نظر علامه طباطبایی (ره)، کدام مورد در تفسیر آیه مبارک: «فَاذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ وَ لَا يَتَسَاءَلُونَ» صحیح نیست؟

- ۱) مراد از نفخه صور در این آیه، نفخه صور دوم است که مردگان از قبر خود برانگیخته می‌شوند؛ شاهد آنکه در ادامه آیه نفی انساب و پرسش از آنان پس از آن دو، بر نفخه صور مترتب شده است.
- ۲) مراد از نفخه صور در این آیه، اعم از نفخه صور اول و دوم است که پس از آن دو، همه زندگان می‌میرند و سبکی و سنگینی کفه ترازوی سنجش اعمال آنان در نحوه حسابرسی به اعمالشان موثر است.
- ۳) تعبیر «ولا يتساءلون» گویای «روشن‌ترین آثار «انساب» است که همان سوال منسوبان از یکدیگر درباره احوال آنان در قیامت با هدف اعانه و استعانت است که البته در رستاخیز قبل از ورود به بهشت و دوزخ از آن خبری نیست.
- ۴) تعبیر «فلا أنساب بينهم» بیانگر نفی آثار «انساب» در روز رستاخیز از طریق نفی اصل آنهاست؛ زیرا عامل حفظ انساب و اعتبار آن همان نیازهای انسان به زندگی خانوادگی و اجتماعی است که مستلزم شناخت یکدیگر و انواع همکاری فیما بین در جهت تامین نیازها است که در روز قیامت از آنها خبری نیست.

۱۵۲. از نظر علامه طباطبایی (ره)، «نهی از مخاطبه» در آیه مبارک: «وَلَا تَخَاطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنَّهُمْ مُّعْرِقُونَ» کنایه از چیست؟

- ۱) عدم امکان رجوع «الذین ظلموا» به دنیا پس از مرگ
- ۲) نهی شدید از طلب شفاعت برای «الذین ظلموا»
- ۳) عدم امکان تجدیدنظر در حکم صادرشده برای «الذین ظلموا» در آخرت
- ۴) نهی شدید از قبول شفاعت «الذین ظلموا» برای دیگران

۱۵۳. کدام آیه بیانگر یکی از انواع «معجزات اقتراحی» است؟

- ۱) «و قالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً»
- ۲) «و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جاءهم الهدى إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً»
- ۳) «قل لو كان في الأرض ملائكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكاً رسولاً»
- ۴) «قال يا قوم أرايتم أن كنت على بينة من ربِّي و أتاني رحمةٌ من عنده فعميت عليكم أنلزمكموها و أنتم لها كارهون»

۱۵۴. از نظر شیخ طبرسی (ره) در آیه مبارک: «يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تُذْهِلُ كُلُّ مَرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَ تَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَ تَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَ مَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ» کدام مورد درباره حالت اعرابی «سکاری» صحیح است؟

- ۱) منصوب است بنابر حال؛ اگر «تری» در معنای گمان کردن باشد.
- ۲) منصوب است بنابر مفعول دوم «تری»؛ اگر «تری» به معنای دیدن باشد.
- ۳) منصوب است بنابر حال در هر دو حالت برای معنای «تری»؛ خواه به معنای دیدن باشد خواه گمان کردن.
- ۴) منصوب است بنابر حال؛ اگر «تری» به معنای دیدن باشد و منصوب است بنابر مفعول دوم؛ اگر «تری» به معنای گمان کردن باشد.

۱۵۵. از نظر علامه طباطبایی (ره) مقصود از «استحسار» در آیه «وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَ لَا يَسْتَحْسِرُونَ» چیست؟

- ۱) رویگردانی از عبادت الهی
- ۲) تمام شدن نیرو از شدت خستگی
- ۳) حسرت خوردن به سبب کفران نعمت در دنیا
- ۴) دچار شدن به غضب الهی به واسطه ترک عبادت

۱۵۶. از نظر علامه طباطبایی (ره)، در آیات مبارک: «اذا وقعت الواقعة ليس لوقعتها كاذبة» کدام پاسخ درباره واژه «كاذبة» صحیح است؟

(۱) مصدر (۲) اسم مصدر

(۳) اسم فاعل؛ فقط در معنای زمان آینده (۴) اسم فاعل؛ فقط در معنای زمان گذشته

۱۵۷. از نظر علامه طباطبایی (ره)، اشکال وارد بر تفسیر «أَمِّيْن» به «اهل کتاب» در آیه مبارک: «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ» کدام است؟

(۱) مخالفت با مدنی بودن سوره

(۲) عدم موافقت با سبب نزول آیه

(۳) مخالفت با مفهوم «أَمِّيْن» در آیه «لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ»

(۴) عدم مناسبت با عموم دعوت پیامبر در عبارت «يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ»

۱۵۸. از نظر علامه طباطبایی (ره)، مراد از «انسان» در آیه مبارک: «وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرْكَانَ يُوَسْوِسُ» کدام نوع از انسان است؟

(۱) انسان طبیعی که پس از تولد و ورود به نشئه دنیا هنوز بر حالت نخستین باقی مانده است.

(۲) انسان فطری که فضای ذهن او از آداب و رسوم و عادات غلط پر نشده است.

(۳) انسان عادی که در جوامع عرفی انسانی به سر می‌برند و عادات و عرف‌های غلط بر آنها حاکمیت دارد.

(۴) انسان متخلق به اخلاق الهی که منشاء هر نعمت و نعمتی را خدا می‌داند.

۱۵۹. از دیدگاه شیخ طبرسی (ره) مراد از «آخرین منهم» در آیه مبارک: «وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» چه کسانی هستند؟

(۱) دیگرانی از غیر صحابه (۲) دیگرانی از غیر مشرکان (۳) دیگرانی از غیر عرب حجاز (۴) دیگرانی از غیر مسلمانان مکه

۱۶۰. از نظر علامه طباطبایی (ره)، مراد از آیه مبارک: «إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَنْعَامِهِمْ آغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ» در ضمن آیات آغازین سوره یس چیست؟

(۱) توصیف حال کفار در روز قیامت است که تجسم وضع دنیایی آنان است.

(۲) وصف منکران است که قرآن غلهایی در گردن‌هایشان انداخته که مانع خشوع آنان می‌شود.

(۳) حال کفار را در همین دنیا در محرومیت از هدایت مثال زده که هیچ چیزی را نمی‌بینند.

(۴) توصیف کسانی از قریش است که قصد جان پیامبر اکرم (ص) را داشتند، اما نتوانستند.

۱۶۱. از نظر علامه طباطبایی، کدام معنا در خصوص آیه مبارک: «وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمُ الْمَبْطُلُونَ» صحیح است؟

(۱) «منه» در آیه به معنای «عنه» است.

(۲) آیه به تغییر مدت زمان شب و روز اشاره دارد.

(۳) سلخ به معنای جان‌کندن است.

(۴) معنای آن، مشابه معنای آیه «يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ» است.

۱۶۲. کدام عبارت در خصوص دیدگاه علامه طباطبایی در آیه مبارک: «قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ» صحیح است؟

(۱) بخش انتهایی آیه سخن ملائکه است. (۲) «ما» مبتدا است که خبر آن «حق» محذوف است.

(۳) کل آیه سخن کافران در روز قیامت است. (۴) «هذا» صفت «مرقدنا» به اعتبار تاویل به مشتق است.

۱۶۳. از نظر علامه طباطبایی، مراد از «نقصان ارض» در آیه مبارک: «... أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ» چیست؟

(۱) انقراض امت‌های ساکن آن

(۲) مرگ دانشمندان و علماء آن

(۳) فتح سرزمین‌های کفار به دست مسلمانان

(۴) تغییر ابعاد زمین از نظر فیزیکی

۱۶۴. از نظر شیخ طبرسی، مراد از «يعبد الله على حرف» در آیه مبارک: «و من الناس من يعبد الله على حرف فإن اصابه خير اطمأن به و إن اصابته فتنة انقلب على وجهه خسر الدنيا و الآخرة ذلك هو الخسران المبين» چیست؟
- (۱) عبادت خداوند به زبان؛ نه به قلب
  - (۲) ضعف در عبادت، مانند کسی که بر لبه پرتگاه ایستاده است
  - (۳) مراد این است که خدا را از یک جنبه می‌پرستد و استعاره به کنایه است.
  - (۴) مراد این است که آنها در متن اسلام قرار ندارند و بر کناره آن ایستاده‌اند.
۱۶۵. از دیدگاه علامه طباطبایی، مراد از آیه مبارک: «واذکر اسم ربک بکرة و اصیلاً» چیست؟
- (۱) نمازخواندن در ظهر و عصر
  - (۲) نمازخواندن در صبحگاهان و شب‌هنگام
  - (۳) به معنای آیه «اقم الصلاة لدلوك الشمس الى غسق الليل و قرآن الفجر»
  - (۴) به معنای آیه «الذین یذکرون الله قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم»
۱۶۶. مقصود از «اثنا عشر شهراً» و «کتاب الله» در تفسیر آیه مبارک: «ان عدّة الشهور عندالله اثنا عشر شهراً فی کتاب الله یوم خلق السموات و الارض»، به ترتیب چیست؟
- (۱) الأئمة الاثني عشر - علم الله
  - (۲) الشهور القمرية - القرآن الکریم
  - (۳) الشهور القمرية - کتاب التکوین
  - (۴) الشهور الشمسية - کتاب التکوین
۱۶۷. کدام مورد با تفسیر آیه مبارک: «و الذین یؤتون ما آتوا و قلوبهم و جلة أنهم الی ربهم راجعون» سازگار است؟
- (۱) همواره دل‌هایی خائف دارند.
  - (۲) هر عملی را با دل‌هایی خائف انجام می‌دهند.
  - (۳) گناهان را با دل‌هایی خائف انجام می‌دهند.
  - (۴) اعمال صالح را با دل‌هایی خائف انجام می‌دهند.
۱۶۸. از نظر علامه طباطبایی (ره)، آیه مبارک: «انظر کیف فضلنا بعضهم علی بعض و للآخرة اکبر درجات و اکبر تفضیلاً» ناظر به چه نکته‌ای است؟
- (۱) تفاوت درجات اخروی مردم به تفاوت مساعی آنان در دنیا
  - (۲) تفاوت مقام و منزلت مردم در زندگی دنیا به تفاوت تفضلات الهی
  - (۳) اولویت و رجحان مقامات اخروی بر منزلت‌های دنیوی افراد در مقایسه با یکدیگر
  - (۴) افضلیت اعمال خیر مردم پیش از قرار گرفتن در آستانه مرگ بر آنچه از صالحات باقی نهاده‌اند
۱۶۹. از نظر علامه طباطبایی (ره)، «سعی» در آیه مبارک: «و الذین سَعَوْا فی آیاتنا معَاجِرین» کنایه از چیست؟
- (۱) حرکت سریع و بی‌وقفه
  - (۲) عجز کافران در ابطال نشانه‌های الهی
  - (۳) تلاش بیهوده برای اثبات عجز رسولان
  - (۴) جدّ و جهد علیه آیات الهی و تلاش برای ابطال و خاموش کردن نور آنها
۱۷۰. از نظر علامه طباطبایی (ره)، مراد از «ذکر» در آیه مبارک: «بل أتیناهم بذکرهم فهم عن ذکرهم معرضون» چیست؟
- (۱) زبور
  - (۲) انجیل
  - (۳) قرآن
  - (۴) تورات

عنوان: مفهوم نفخ صور و نفی انساب در قیامت از منظر علامه طباطبایی

موضوع اصلی این سؤال، تحلیل دقیق دیدگاه علامه طباطبایی در تفسیر آیه ۱۰۱ سوره مؤمنون پیرامون حقیقت «نفخ صور» و آثار آن، به‌ویژه «نفی انساب» و «عدم تساؤل» در روز قیامت است. سؤال در پی شناسایی گزینه‌ای است که با نظر علامه در این خصوص سازگار نیست. این مبحث در ذیل سرفصل «تفسیر ترتیبی (سور منتخب)» و «تفسیر موضوعی (موضوعات اعتقادی مانند معادشناسی)» و همچنین «آشنایی با روش‌ها و گرایش‌های تفسیری» (با تمرکز بر روش تفسیری علامه طباطبایی) قرار می‌گیرد. گزینه صحیح، گزینه (۱) است، اما سؤال به دنبال گزینه‌ی نادرست است. با تحلیل دقیق گزینه‌ها بر اساس دیدگاه علامه، مشخص می‌شود که گزینه (۲) با نظر ایشان در تضاد است. علامه طباطبایی (ره) در تفسیر شریف المیزان، نفخ صور مذکور در این آیه را به طور مشخص، **نفخه دوم** می‌داند که مربوط به زنده شدن مردگان و برپایی قیامت است، نه نفخه اول که موجب مرگ همگانی است. دلیل این امر، ترتب آثار و احوال قیامت مانند نفی انساب، عدم پرسش از یکدیگر و سنجش اعمال با ترازو بر این نفخه است که همگی پس از حشر و برانگیختگی رخ می‌دهند. بنابراین، تعمیم آن به هر دو نفخه (چنانکه در گزینه ۲ آمده) از نظر ایشان صحیح نیست. گزینه‌های (۱)، (۳) و (۴) به درستی ابعاد مختلف دیدگاه علامه را بیان می‌کنند:

- گزینه (۱) به درستی اشاره دارد که این نفخه، همان نفخه دوم است.
- گزینه (۴) به زیبایی بیانگر تحلیل علامه از «فَلَا أُنْسَابَ بَيْنَهُمْ» است؛ یعنی در قیامت، اصل و اساس روابط نسبی که برخاسته از نیازهای زندگی دنیوی (مانند تعاون برای بقا) است، از بین می‌رود و در نتیجه آثار آن نیز منتفی می‌گردد.
- گزینه (۳) نیز به درستی دیدگاه علامه را در مورد «وَلَا يَتَسَاءَلُونَ» تبیین می‌کند که روشن‌ترین اثر انساب، یعنی پرس‌وجوی خویشاوندان از حال یکدیگر برای یاری رساندن، در آن هنگامه عظیم قبل از استقرار در بهشت یا دوزخ، موضوعیت خود را از دست می‌دهد.
- آیه مرتبط: «فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أُنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ» (سوره مؤمنون، آیه ۱۰۱) **ترجمه:** «پس آنگاه که در «صور» دمیده شود، هیچ‌گونه خویشاوندی میان آنها در آن روز نخواهد بود و از یکدیگر پرس‌وجو نیز نمی‌کنند.»

شخصیت‌ها و مفاهیم:

- **علامه طباطبایی (سید محمدحسین طباطبایی، ۱۳۶۰-۱۲۸۱ شمسی):** از برجسته‌ترین مفسران، فلاسفه و عرفای شیعه در قرن چهاردهم هجری. اثر جاویدان ایشان، «المیزان فی تفسیر القرآن»، از مهم‌ترین تفاسیر جامع قرن اخیر است که با روش ممتاز «تفسیر قرآن به قرآن» نگاشته شده و سرشار از مباحث عمیق فلسفی، روایی، اجتماعی و کلامی است.
- **نفخ صور:** از باورهای بنیادین اسلامی درباره معاد و از مراحل آغازین قیامت است. بر اساس آیات و روایات، دو دمیدن در صور رخ می‌دهد: **نفخه اول (نفخة الإمامة یا نفخة الصعق)** که با آن تمام موجودات زنده می‌میرند، و **نفخه دوم (نفخة الإحياء یا نفخة البعث)** که با آن همگان برای حسابرسی زنده می‌شوند.
- **انساب (جمع نَسَب):** به معنای روابط خویشاوندی و فامیلی است. در دنیا، انساب منشأ آثار حقوقی، اجتماعی و عاطفی فراوانی است، اما در قیامت این اعتبارات دنیوی از بین می‌رود و تنها ملاک برتری، تقوا خواهد بود.

منابع اصلی پاسخ:

- طباطبایی، سید محمد حسین. المیزان فی تفسیر القرآن. ج ۱۵، ص ۹۸.
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران. تفسیر نمونه.

عنوان: کنایه از «نهی از مخاطبه» در داستان حضرت نوح (ع)

این سؤال به بررسی مفهوم کنایه یک عبارت قرآنی در آیه ۲۷ سوره مؤمنون از منظر علامه طباطبایی می‌پردازد و هدف آن، سنجش درک دانشجو از ظرایف بلاغی و تفسیری قرآن است. سؤال ذیل سرفصل «تفسیر ترتیبی (سور منتخب)» و «آشنایی با روش‌ها و گرایش‌های تفسیری قرآن کریم» قرار می‌گیرد.

در آیه «وَلَا تُخَاطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُعْرِضُونَ»، خداوند به حضرت نوح (ع) فرمان می‌دهد که درباره ستمکاران (کافران قومش) با او سخن نگوید. علامه طباطبایی این عبارت را یک **کنایه** می‌داند که شدت نهی الهی را می‌رساند. مقصود از این نهی از مخاطبه، صرفاً یک

درس نامه جامع تفسیر براساس پاسخ های آزمون

فهرست مطالب

فصل اول: آشنایی با روش‌ها، گرایش‌ها و مکاتب تفسیری

- ۱-۱. مبانی و ویژگی‌های مکتب تفسیری علامه طباطبایی (ره)
- ۱-۲. مبانی و ویژگی‌های مکتب تفسیری شیخ طبرسی (ره)
- ۱-۳. روش تفسیر ادبی و بلاغی در قرآن
  - ۱-۳-۱. کنایه
  - ۱-۳-۲. تمثیل و استعاره
- ۱-۴. روش تحلیل واژگانی و نحوی در تفسیر
- ۱-۵. نقد و بررسی تفاسیر (نمونه کاربردی)

فصل دوم: تفسیر موضوعی

- ۲-۱. معادشناسی در قرآن
  - ۲-۱-۱. نفخ صور و احوال قیامت
  - ۲-۱-۲. رابطه عمل دنیوی و درجات اخروی
- ۲-۲. انسان‌شناسی قرآنی
  - ۲-۲-۱. سیمای انسان عادی و متأثر از عرف
  - ۲-۲-۲. سیمای مؤمن حقیقی (خوف و رجا)
  - ۲-۲-۳. سیمای انسان متزلزل در ایمان
- ۲-۳. نبوت و گستره رسالت
  - ۲-۳-۱. انواع معجزات (با تأکید بر معجزات اقتراحی)
  - ۲-۳-۲. جهانی و جاودانی بودن رسالت پیامبر (ص)
- ۲-۴. سنت‌های الهی در قرآن (فلسفه تاریخ)
- ۲-۵. اسامی و اوصاف قرآن

فصل سوم: نکات برجسته تفسیری از سوره منتخب

- ۳-۱. سوره مؤمنون
- ۳-۲. سوره اسراء
- ۳-۳. سوره حج
- ۳-۴. سوره انبیاء
- ۳-۵. سوره یس
- ۳-۶. سوره جمعه
- ۳-۷. سوره توبه
- ۳-۸. سوره واقعه
- ۳-۹. سوره انسان

فصل چهارم: فرهنگنامه اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

فصل اول: آشنایی با روش‌ها، گرایش‌ها و مکاتب تفسیری

این فصل به بررسی روش‌ها و مکاتب اصلی در فهم و تفسیر قرآن می‌پردازد و بر دو شخصیت برجسته، علامه طباطبایی و شیخ طبرسی، و روش‌های ادبی و تحلیلی متمرکز است.

- ۱-۱. مبانی و ویژگی‌های مکتب تفسیری علامه طباطبایی (ره)

علامه سید محمدحسین طباطبایی (ره) با نگارش تفسیر گران سنگ «المیزان فی تفسیر القرآن»، یکی از تأثیرگذارترین مکاتب تفسیری قرن اخیر را بنیان نهاد. مبانی و ویژگی‌های اصلی روش ایشان که در سؤالات آزمون نیز نمود یافته، عبارتند از:

- **روش اصلی؛ تفسیر قرآن به قرآن:** اساس کار علامه، بهره‌گیری از سایر آیات قرآن برای روشن ساختن معنای یک آیه است. ایشان معتقدند که قرآن خود مبین خویش است. نمونه این روش در تفسیر آیه «وَ آيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ» (یس، ۳۷) دیده می‌شود که ایشان آن را با آیه «يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ...» تفسیر می‌کنند.
- **توجه به سیاق آیات:** علامه برای فهم دقیق هر آیه، به شدت به آیات قبل و بعد و فضای کلی سوره (سیاق) توجه دارند. این روش در تحلیل گفت‌وگوی کافران در قیامت (یس، ۵۲) که ایشان کل عبارت را به دلیل سیاق، کلام خود کافران می‌دانند، مشهود است.
- **تحلیل‌های عقلی و فلسفی:** ایشان با تسلط بر فلسفه اسلامی، در موارد لزوم به تبیین‌های عمیق عقلی می‌پردازند. تحلیل ایشان از «نفی انساب» در قیامت (مؤمنون، ۱۰۱) که آن را نفی منشأ نیاز دنیوی می‌دانند، نمونه‌ای از این رویکرد است.
- **نگاه کلان به سنت‌های الهی:** علامه بسیاری از وقایع را در چارچوب قوانین و سنت‌های ثابت الهی حاکم بر تاریخ و جوامع تحلیل می‌کنند. تفسیر «نَنْقُضُهَا مِنْ أَطْرَفِهَا» (انبیاء، ۴۴) به «انقراض امت‌ها» نمونه بارز این نگاه مبتنی بر فلسفه تاریخ است.
- **تحلیل دقیق واژگان و کنایات:** ایشان به ظرایف لغوی و بلاغی کلمات توجه ویژه‌ای دارند. تحلیل ایشان از «سعی» (حج، ۵۱) به معنای تلاش برای ابطال، «ذکر» (مؤمنون، ۷۱) به معنای قرآن، و «استحسار» (انبیاء، ۱۹) به معنای خستگی‌ناپذیری، نمونه‌هایی از این دقت است.

۱-۲. مبانی و ویژگی‌های مکتب تفسیری شیخ طبرسی (ره)

شیخ فضل بن حسن طبرسی (ره)، صاحب تفسیر بزرگ «مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، به عنوان یکی از استوانه‌های تفاسیر جامع شناخته می‌شود. ویژگی برجسته ایشان که در سؤالات انعکاس یافته است:

- **جامعیت و نظم بی‌نظیر:** مجمع البیان به دلیل پرداختن به مباحث گوناگون لغت، اعراب (نحو)، قرأت، شأن نزول، معنا و کلام در ذیل هر آیه شهرت دارد.
- **تکیه بر تفسیر ادبی:** شیخ طبرسی تسلط فوق‌العاده‌ای بر ادبیات عرب داشتند. تحلیل دقیق ایشان از اعراب واژه «سُكَّارِي» (حج، ۲) و تفکیک آن بر اساس دو معنای فعل «تَرَى» (دیدن یا پنداشتن)، نمونه درخشانی از این رویکرد است.
- **استفاده از تمثیل برای تبیین:** تفسیر ایشان از عبارت «يَعْبُدُ اللَّهُ عَلَى حَرْفٍ» (حج، ۱۱) به «ایمان متزلزل مانند ایستادن بر لبه پرتگاه»، نشان‌دهنده قدرت ایشان در به کارگیری تصاویر گویا برای تبیین مفاهیم است.

۱-۳. روش تفسیر ادبی و بلاغی در قرآن

قرآن کریم سرشار از آرایه‌های ادبی و بلاغی است که درک آن‌ها برای فهم عمیق پیام الهی ضروری است.

- **۱-۳-۱. کنایه:** به کار بردن لفظ و اراده کردن معنای غیرمستقیم آن. این روش برای تأکید و مبالغه به کار می‌رود.
  - نمونه ۱: «وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا» (مؤمنون، ۲۷) کنایه از نهی شدید از شفاعت است.
  - نمونه ۲: «نَأْيِ بَجَانِبِهِ» (اسراء، ۸۳) کنایه از تکبر و بی‌اعتنائی کامل است.
  - نمونه ۳: «سَعَوْا فِي آيَاتِنَا» (حج، ۵۱) کنایه از جد و جهد برای ابطال آیات الهی است.
- **۱-۳-۲. تمثیل و استعاره:** استفاده از تصاویر محسوس برای بیان مفاهیم معقول و معنوی.
  - نمونه ۱ (تمثیل): «إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا...» (یس، ۸) تمثیلی برای محرومیت کفار از هدایت در اثر کفر و لجاجت است و موانع پذیرش حق را به غل و زنجیر تشبیه می‌کند.
  - نمونه ۲ (استعاره): «سَلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ» (یس، ۳۷) یک استعاره زیباست که آمدن شب را به پوست کندن روشنایی روز از چهره تاریک شب تشبیه می‌کند.

۱-۴. روش تحلیل واژگانی و نحوی در تفسیر

- تسلط بر صرف، نحو و لغت زبان عربی، از ابزارهای بنیادین هر مفسر است.
- **تحلیل نحوی:** بررسی نقش دستوری کلمات در جمله. چنانکه در تحلیل واژه «سُکَّارِی» (حج، ۲) دیدیم که نقش آن (حال یا مفعول دوم) به معنای فعل «تَرَى» بستگی دارد و این بر معنای کل عبارت تأثیر می‌گذارد.
- **تحلیل صرفی:** بررسی ساختار و هیئت کلمه. علامه طباطبایی واژه «کاذِبَةً» (واقعه، ۲) را بر خلاف ظاهر (که اسم فاعل است)، **مصدری بر وزن فاعله** به معنای «کذب» (دروغ) می‌دانند که این تحلیل، تأکید بر قطعیت قیامت را دوچندان می‌کند.
- **تحلیل لغوی:** ریشه‌یابی و درک معنای دقیق واژه. مانند واژه «استحسار» (انبیاء، ۱۹) که به معنای «تمام شدن نیرو از شدت خستگی» است، یا «حَرْفُ» (حج، ۱۱) به معنای «لبه و کناره».

۵-۱. نقد و بررسی تفاسیر (نمونه کاربردی)

- یکی از مهارت‌های پیشرفته در علوم قرآن، توانایی نقد و ارزیابی دیدگاه‌های مختلف تفسیری است.
- **نمونه:** علامه طباطبایی در تفسیر «أمیین» (جمعه، ۲)، دیدگاهی که آن را صرفاً به «مشرکان غیر اهل کتاب» محدود می‌کند، نقد می‌کنند. دلیل اصلی ایشان برای رد این نظر، **عدم سازگاری آن با عمومیت دعوت پیامبر (ص)** است. زیرا اگر مخاطب فقط مشرکان باشند، لازمه‌اش این است که رسالت تزکیه و تعلیم قرآن نیز محدود به آنان باشد، که این با آیات دیگر و اصول قطعی اسلام در تضاد است. این نمونه نشان می‌دهد که یک مفسر چگونه با استفاده از اصول کلی و آیات دیگر، به نقد یک دیدگاه تفسیری می‌پردازد.

فصل دوم: تفسیر موضوعی

این فصل به بررسی موضوعات خاص اعتقادی، انسان‌شناختی و اجتماعی با جمع‌آوری و تحلیل آیات مرتبط از سراسر قرآن می‌پردازد.

۲-۱. معادشناسی در قرآن

۱-۱-۲. نفخ صور و احوال قیامت:

- **نفخ صور:** دو دمیدن اصلی وجود دارد؛ **نفخه اول** برای میراندن همگانی و **نفخه دوم** برای زنده شدن و حشر.
- **نفی انساب:** در آیه «فَلَا أُنْسَابَ بَيْنَهُمْ» (مؤمنون، ۱۰۱)، علامه طباطبایی معتقدند که با برپایی قیامت، نیازهای دنیوی که عامل اعتبار روابط نسبی بودند، از بین می‌روند و در نتیجه، اصل و آثار این روابط نیز منتفی می‌شود و تنها ملاک، عمل و تقواست.
- **گفت‌وگوهای قیامت:** صحنه‌های قیامت سرشار از گفت‌وگوهایی است که حال درونی افراد را برملا می‌کند. در آیه «قَالُوا يَا وَيْلَنَا...» (یس، ۵۲)، کافران پس از درک حقانیت وعده الهی، خود به آن اعتراف می‌کنند که نشانه پشیمانی و حسرت عمیق آنان است.

۲-۱-۲. رابطه عمل دنیوی و درجات اخروی:

- قرآن کریم در آیه «وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَ أَكْبَرُ تَفْضِيلًا» (اسراء، ۲۱) به صراحت بیان می‌کند که برتری‌ها و درجات اخروی، بسیار والاتر از مقامات دنیوی هستند.
- علامه طباطبایی تأکید دارند که این درجات، برخلاف بسیاری از تفاوت‌های دنیوی، نتیجه **مستقیم و عادلانه تلاش (سعی) و اعمال اختیاری انسان در دنیا** است. این اصل، مسئولیت‌پذیری انسان و اهمیت نیت و عمل صالح را برجسته می‌سازد.

۲-۲. انسان‌شناسی قرآنی

۲-۲-۱. سیمای انسان عادی و متأثر از عرف:

- قرآن در آیه «وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ...» (اسراء، ۸۳) شخصیتی را توصیف می‌کند که در هنگام نعمت مغرور و روی گردان، و در هنگام سختی بسیار ناامید است. علامه طباطبایی این «انسان» را نه انسان فطری و نه انسان کامل، بلکه «انسان عادی» تربیت‌شده در **جوامع عرفی** می‌دانند که از حقیقت و فطرت خود دور افتاده است.

۲-۲-۲. سیمای مؤمن حقیقی (خوف و رجا):

○ مؤمنان راستین کسانی هستند که «يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ» (مؤمنون، ۶۰)؛ یعنی اعمال صالح را در حالی انجام می‌دهند که از عدم قبولی آن ترسانند. این ترس نه از گناه، بلکه از آفاتی چون ریا و عجب است که ممکن است عمل را تباہ کند. این حالت، اوج معرفت و تواضع در برابر خداوند است.

• ۲-۲-۳. سیمای انسان متزلزل در ایمان:

○ آیه «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ» (حج، ۱۱) به زیبایی، حال انسان‌های سست‌ایمان را به تصویر می‌کشد. ایمان این افراد مشروط به رفاه و آسایش دنیوی است و با اولین آزمایش، فرو می‌ریزد. این ایمان، ایمانی بر «لبه پرتگاه» است، نه ایمانی ریشه‌دار و استوار.

• ۲-۳. نبوت و گستره رسالت

• ۱-۲-۳. انواع معجزات (با تأکید بر معجزات اقتراحی):

○ معجزه امری خارق‌العاده برای اثبات صدق نبی است. معجزات اقتراحی (یا پیشنهادی)، معجزاتی هستند که به درخواست بهانه‌جویانه منکران انجام می‌شوند. آیه «وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنُوءًا» (اسراء، ۹۰) نمونه بارزی از این نوع درخواست‌ها از سوی کفار قریش است.

• ۲-۳-۲. جهانی و جاودانی بودن رسالت پیامبر (ص):

○ رسالت پیامبر اسلام (ص) محدود به قوم یا زمان خاصی نیست. این اصل از تفسیر آیات مربوط به «امیین» و «آخرین» به خوبی فهمیده می‌شود.

○ «امیین» (جمعه، ۲): اگرچه پیامبر از میان قوم عرب (امیین) برخاست، اما رسالتش برای همه جهانیان است.

○ «وَأَخْرَجْنَا مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ» (جمعه، ۳): این عبارت طبق نظر مفسران بزرگی چون شیخ طبرسی، شامل تمام مسلمانانی است که پس از عصر صحابه تا روز قیامت خواهند آمد و این خود دلیلی بر گستره زمانی و مکانی رسالت است.

• ۲-۴. سنت‌های الهی در قرآن (فلسفه تاریخ)

قرآن به تاریخ به عنوان مجموعه‌ای از حوادث تصادفی نمی‌نگرد، بلکه آن را صحنه اجرای قوانین و سنت‌های ثابت الهی می‌داند.

• سنت حیات و مرگ امت‌ها: آیه «أَنَا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا» (انبیاء، ۴۴) از نظر علامه طباطبایی، اشاره به همین سنت دارد. «نقصان ارض» کنایه از مرگ و میر و انقراض تدریجی جوامع و امت‌ها است. هیچ امتی جاودانه نیست و این خود هشدار است برای تمام قدرت‌های ستمگر که به سرنوشت گذشتگان بیندیشند.

• ۲-۵. اسامی و اوصاف قرآن

قرآن کریم با نام‌ها و صفات گوناگونی توصیف شده که هر یک به بعدی از حقیقت آن اشاره دارد.

• «الذکر»: یکی از نام‌های مشهور قرآن، «ذکر» است. همانطور که در آیه «بَلْ أَتَيْنَاهُمُ بِذِكْرِهِمْ» (مؤمنون، ۷۱) آمده، قرآن مایه یادآوری (ذکر) حقایق فطری و الهی و همچنین مایه شرف و آوازه نیک (ذکر) برای پیروانش است.

فصل سوم: نکات برجسته تفسیری از سوره منتخب

این فصل به صورت خلاصه‌وار، مهم‌ترین نکات تفسیری مطرح شده در سؤالات را به تفکیک سوره ارائه می‌دهد.

• ۱-۳. سوره مؤمنون:

- آیه ۲۷: «لا تخاطبونی» کنایه از نهی شدید از شفاعت برای ستمکاران است.
- آیه ۶۰: مؤمنان راستین، اعمال صالح را با ترس از عدم قبولی انجام می‌دهند.
- آیه ۷۱: مراد از «ذکرهم»، قرآن کریم است که مایه شرف و یادآوری است.
- آیه ۱۰۱: «نفخ صور» در این آیه، نفخه دوم (احیاء) است و «نفی انساب» به معنای بی‌اثر شدن روابط دنیوی است.

• ۲-۳. سوره اسراء:

- آیه ۲۱: درجات اخروی بسیار والاتر از مقامات دنیوی و نتیجه مستقیم عمل انسان است.
- آیه ۸۳: «الانسان» در این آیه، انسان عادی و تربیت شده در محیط عرفی است.
- آیه ۹۰: درخواست برای جوشیدن چشمه، نمونه‌ای از معجزات اقتراحی است.
- ۳-۳. سوره حج:
- آیه ۲: اعراب «سکاری» بسته به معنای «تری» (دیدن یا پنداشتن) متغیر است (حال یا مفعول دوم).
- آیه ۱۱: «یعبد الله علی حرف» کنایه از ایمان سست و متزلزل است.
- آیه ۵۱: «سعی در آیات» کنایه از تلاش همه‌جانبه برای ابطال حق است.
- ۳-۴. سوره انبیاء:
- آیه ۱۹: «استحسار» به معنای خستگی‌ناپذیری فرشتگان در عبادت است.
- آیه ۴۴: «نقصان ارض از اطرافش» کنایه از سنت الهی در انقراض امت‌هاست.
- ۳-۵. سوره یس:
- آیه ۸: «غلال» (غل و زنجیر) تمثیلی برای موانع پذیرش هدایت در دل کافران است.
- آیه ۳۷: «نسلخ منه النهار» استعاره‌ای زیبا برای تعاقب شب و روز است.
- آیه ۵۲: کل عبارت «یا ویلنا...» می‌تواند سخن کافران در مقام حسرت و اعتراف باشد.
- ۳-۶. سوره جمعه:
- آیه ۲: نقد تفسیر «امیین» به «مشرکان» به دلیل عدم تناسب با عمومیت رسالت.
- آیه ۳: «آخرین منبهم» شامل تمام مسلمانان تا روز قیامت می‌شود.
- ۳-۷. سوره توبه:
- آیه ۳۶: مراد از «اثنا عشر شهرا»، ماه‌های قمری و «کتاب الله»، کتاب تکوین و نظام آفرینش است.
- ۳-۸. سوره واقعه:
- آیه ۲: «کاذبه» مصدری بر وزن فاعله به معنای «کذب» (دروغ) است.
- ۳-۹. سوره انسان:
- آیه ۲۵: «ذکر اسم رب» مصداق اتم آن، نمازهای یومیه (صبح و عصر) است.

فصل چهارم: فرهنگ‌نامه اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- استحسار: تمام شدن نیرو از شدت خستگی؛ فرسودگی.
- امیین: جمع امی؛ مردم درس‌نخوانده یا قومی که کتاب آسمانی نداشتند (اعراب پیش از اسلام).
- ایلاج: داخل کردن چیزی در چیز دیگر؛ در قرآن برای توصیف ورود تدریجی شب در روز به کار رفته است.
- تمثیل: به کار بردن یک تصویر یا داستان محسوس برای بیان یک مفهوم معقول و معنوی.
- حال: در دستور زبان عربی، اسمی منصوب که حالت فاعل یا مفعول را بیان می‌کند.
- حَرْف: لبه، کناره. در اصطلاح تفسیری، کنایه از تزلزل و عدم استقرار.
- ذکر: یادآوری؛ یکی از نام‌های قرآن کریم که مایه یادآوری حقایق و شرف انسان است.
- سَلَخ: پوست کردن. در قرآن استعاره از برکندن روشنایی روز از تاریکی شب.
- شفاعت: وساطت یک مقرب درگاه الهی برای بخشش یا ارتقاء درجه دیگران.
- کتاب تکوین: نظام آفرینش و قوانین ثابت حاکم بر جهان هستی که از علم ازلی خداوند سرچشمه گرفته است (در مقابل کتاب تدوین یا قرآن).